УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi46.120>Калашиник М. М.,
orcid.org/0000-0001-9607-2997**МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ АКМЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

У статті на основі проаналізованого досвіду провідних фахівців визначено підходи до моделювання процесу формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі їх професійної підготовки. З'ясовано підходи до моделювання різних педагогічних систем професійної освіти майбутніх судноводіїв. Визначено основні складові акмеологічної компетенції та процесу формування компетенцій курсантів ВМНЗ, розкрито їх зміст і взаємозв'язок. Показано, що формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв є динамічним процесом, який детермінується зовнішніми і внутрішніми чинниками. Акмеологічні компетенції майбутніх судноводіїв репрезентовані як письмовий опис названого процесу, представлений за допомогою схематичного зображення розподілу змістовно-структурних його складових із відображенням ієрархічних (горизонтально-вертикального упорядкування) зв'язків між елементами. Виходячи з цього, формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі їх професійної підготовки визначено як формування актуального «акме» – тобто, такого індивідуально-соматичного, психофізіологічного і соціально-професійного стану особистості, який дозволяє досягати курсантам ВМНЗ найбільш високих показників у предметно-пізнавальній діяльності. Відповідно до цього буде формуватись «акмеологічна компетенція майбутніх судноводіїв», де основними завданнями виступатимуть: у когнітивній сфері – набуття акме-знань і акме-вмін; в особистісній сфері – розвиток акме-якостей і акме-здібностей, формування акме-здатностей і акме-цінностей; у професійно орієнтованій сфері – вироблення саморегуляції емоцій та поведінки, саморефлексії, формування мотивації до неперервного самовдосконалення. А впровадження акмеологічного підходу в навчальний процес дозволить зорієнтувати професійну підготовку майбутніх судноводіїв на розвиток необхідних особистісних якостей; реалізувати контекстне навчання, сутність якого полягає у відтворенні за допомогою усієї системи дидактичних форм, методів і засобів предметного контексту майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: майбутні судноводії, «акме» - показник предметно-пізнавальної діяльності, акме-знання, акме-уміння, акме-навички, акмеологічна компетенція, професійна підготовка, самоосвіта.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що робота на водному транспорті через низку об'єктивних (особливі умови праці, використання складних механізмів і машин, діяльність в обмеженому просторі й часі, вплив екстремальних і непередбачуваних чинників тощо) і суб'єктивних (наприклад, «людський фактор») причин висуває значні вимоги як до самої особистості фахівця, так і до якості його підготовки. Оскільки професійна підготовка майбутніх судноводіїв під час їх навчання у ВМНЗ змістовно і процесуально має бути чітко регламентованою освітньо-кваліфікаційною діяльністю, доцільним вважаємо її моделювання.

Аналіз досліджень. У процесі наукового пошуку з'ясовано, що проблема моделювання цікавить учених різних спеціальностей. Серед педагогів-методистів найбільш відомими є Ю. Бабанський [12], С. Вітвицька [5], О. Джеджула [7], Г. Єльнікова [15], А. Лігоцький [9], О. Мещанінов [10], Є. Яковлєв [18] та ін. Вивчення доробку названих та інших авторів засвідчило наявність кількох дефініцій цього

наукового методу. Серед усіх визначень нам імпонує трактування Г. Єльнікової, яка розглядає модель як засіб пізнання, узагальнення та відтворення окремих елементів певної системи у формі базових компонентів та описових характеристик [15]. Вчена наголошує, що у процесі моделювання відбувається уявне розкладання реальної системи на елементи, які тим чи іншим чином пов'язані між собою.

Останнім часом використовуються різні підходи (системний, синергетичний тощо) щодо представлення різних педагогічних систем (навчальних процесів, змісту освіти, випускника навчального закладу, управління галуззю тощо). Автори застосовують різні спеціальні методики (наприклад, сценарне мислення) з метою пошуку варіантів структури та взаємозв'язків компонентів явища, що моделюється.

Встановлено, що професійна підготовка морських фахівців, як і діяльність окремих навчальних закладів морського профілю, цікавить багатьох дослідників. Вже з'явилися модель фундаментальної професійної компетентності морського фахівця (М. Ретін), диференціально-інтегральна модель готовності морських фахівців до роботи у критичних, екстремальних умовах професійної діяльності (В. Єфентьев), дискретна модель моніторингу освітнього процесу морського навчального закладу (О. Юмінов), модель підготовки морських спеціалістів на виробництві (Л. Герганов) та ін. Вже побудовано моделі формування різних компетентностей у спеціалістів судноплавної галузі (Є. Скачков, М. Шерман, І. Чернікова та ін.), проте моделі формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв не існує.

Метою статті є визначення складових процесу формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв як частини освітнього процесу вищого морського навчального закладу, розкриття сутності кожної з них.

Виклад основного матеріалу. На основі наукових підходів до моделювання модель формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв розумілася як письмовий опис названого процесу, представлений за допомогою схематичного зображення розподілу змістовно-структурних складових названого процесу з відображенням ієрархічних (горизонтально-вертикального упорядкування) зв'язків між елементами. При побудові моделі враховано, що формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв є складовою їх професійної підготовки під час навчання у ВМНЗ, а система морської освіти є складовою системи професійної освіти (тому структурні елементи відповідають Галузевому стандарту вищої освіти з напрямку «Морський та річковий транспорт» (6.070104), професійного спрямування «Судноводіння» та вимогам ПДМНВ). Метою розробленої моделі виступає проектування процесу професійної підготовки майбутніх судноводіїв відповідно до зазначених позицій.

Грунтуючись на наукових доробках, розробку моделі формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв (рис. 1) здійснюємо за таким алгоритмом:

- 1) виокремлення, відповідно до системного підходу, змістовно-структурних блоків (мета – завдання – зміст – реалізація – оцінювання – результат) педагогічної системи «формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв» і встановлення між ними логічних зв'язків (вертикальне і горизонтальне зонування елементів);
- 2) вибір типу моделі, яка у найкращій спосіб уможливить відтворення сутності досліджуваного об'єкта (його функцій і властивостей);
- 3) уточнення переліку параметрів моделі (за допомогою критерію оптимізації множини даних про досліджуваний об'єкт) і змісту кожного з них;
- 4) апробація побудованої моделі.

Рис. 1. Модель формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв

Відповідно до цього алгоритму побудовано описову символічну модель формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі професійної підготовки з використанням знаків для відтворення зв'язків між її окремими елементами (рис. 1), яка є цілісною і динамічною системою взаємопов'язаних елементів, об'єднаних у структурні блоки, що відображають цілеспрямованість процесу формування означеної компетенції від поставленої мети до кінцевого результату. Розглянемо зміст кожного блоку.

Цільовий блок моделі передбачає визначення мети і завдань, принципів, підходів і стратегії їх реалізації. Відповідно до предмета дослідження метою формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі їх професійної підготовки визначено формування актуального «акме» – такого індивідуально-соматичного, психофізіологічного і соціально-професійного стану особистості, який дозволяє досягати курсантам ВМНЗ найбільш високих показників у предметно-пізнавальній діяльності. Відповідно до визначеної структури поняття «акмеологічна компетенція майбутнього судноводія» основними завданнями щодо її формування обрано: у когнітивній сфері – набуття акме-знань і акме-вмін; в особистісній сфері – розвиток акме-якостей і акме-здібностей, формування акме-здатностей акме-цінностей; у професійно орієнтованій сфері – вироблення саморегуляції емоцій та поведінки, саморефлексії, формування мотивації до неперервного самовдосконалення.

Методологічним підґрунтям процесу формування означеної компетенції визначено принципи (вихідні положення, загальний орієнтир для визначення змісту, засобів, форм, методів організації навчання курсантів у межах їх професійної підготовки), підходи та стратегію його реалізації. Зрозуміло, що в організації професійної підготовки у ВМНЗ важливим є врахування загально-дидактичних принципів навчання: єдності освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання, науковості змісту і методів навчання, систематичності та послідовності, диференціації та інтеграції, неперервності, доступності, свідомості та активності, комплексності, наочності, зв'язку навчання з практикою, індивідуалізації та ін. Специфічними для опанування обраною спеціальністю вищої морської освіти принципами визначено: професійно орієнтоване контекстне навчання; особистісно спрямоване навчання; предметне спрямування діяльності; інтегративність (міждисциплінарна зокрема); гнучкість; ситуативно-тематичне подання навчального матеріалу; рефлексивність. Схарактеризуємо їх детальніше.

Опертя в організації професійної підготовки майбутніх судноводіїв на перший принцип означає забезпечення навчання практичної спрямованості. Відмітимо, що поняття «контекст» у нашому дослідженні використано як педагогічна категорія, оскільки «за допомогою всієї системи дидактичних форм, методів і засобів моделюється предметний зміст майбутньої професійної діяльності фахівця, а засвоєння ним абстрактних знань як знакових систем накладається на тло цієї діяльності» [4, с. 32]. Цей принцип реалізується у доборі матеріалу для занять (описів причин і дій екіпажу під час морських катастроф, фрагментів судових журналів, чек-листів тощо), створенні автентичних вправ (ситуацій для рольових ігор та діалогів з обговоренням дій при виконанні професійних завдань), відборі форм, прийомів і методів навчання (робота у парах та групах, підготовка проектів, використання тематичних кейсів тощо). Застосування названого принципу дозволяє формувати у курсантів акмеологічну компетенцію у ситуаціях природної взаємодії під час навчального процесу.

Дотримання принципу особистісно-орієнтованого навчання передбачає максимальну концентрацію навчального процесу на особистісному розвитку майбутнього судноводія (професійно необхідних якостей, властивостей, здатностей і здібностей). Реалізація названого принципу полягає в урахуванні індивідуально-психологічних особливостей курсантів (ліво- й правопівкульні, екстраверти та інтроверти, типи характеру тощо), які становлять специфіку подання й опанування

навчального матеріалу, та використанні індивідуальних завдань із розв'язання професійних проблем.

Уведення до методологічного підґрунтя організації формування акмеологічної компетенції у процесі професійної підготовки принципу предметного спрямування діяльності спричинено метою цього процесу. Чітке розмежування видів діяльності (опанування знань, формування вмінь, набуття актуального досвіду, комунікація і фізична взаємодія тощо) дозволяє не лише активізувати мисленнєві процеси, а й сформувати соціально-професійну позицію та стиль поведінки, оволодіти прийомами і механізмами ефективних дій. Одним із найбільш продуктивних засобів реалізації цього принципу є кейс-технології, оскільки не надають знання курсантам «у детермінованому, завершеному вигляді, призначеному лише для запам'ятовування, а даються в динаміці переходу від незнання до знання, за активної участі самих студентів в отриманні частини цих знань у результаті самостійної роботи над вирішенням спеціально відібраних проблемних завдань» [13, с. 155].

Для формування цілісного світогляду важливим є принцип інтеграції (інтегративності), який активно використовується для встановлення зв'язків між окремими дисциплінами. З одного боку, він відтворює комплексний підхід до виховання і навчання, що дає можливість виділити як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язки між окремим навчальними предметами, з іншого, міжпредметні зв'язки сприяють швидшому засвоєнню, поглибленню, систематизації та закріпленню знань, підвищують продуктивність протікання психічних процесів. Цей принцип реалізуються передусім у характері дидактичного матеріалу, орієнтованого на майбутню професію.

Реалізація принципу ситуативно-тематичного подання навчального матеріалу передбачає використання навчальних ситуацій (кейсів) із професійної діяльності майбутніх судноводіїв, у процесі опанування яких відбувається продуктивна міжособистісна взаємодія. Застосування названого принципу у професійній підготовці, спрямоване на розвиток професійно необхідних якостей і здатностей (дисциплінованість, відповідальність, уважність, рішучість тощо), дозволяє формувати особистісну готовність до професійної взаємодії. Цей принцип передбачає активну взаємодію всіх учасників навчального процесу, за якої відбувається взаємозбагачувальний обмін автентичною професійно значущою інформацією і набуття предметно-діяльнісного досвіду.

Використання принципу гнучкості надає ряд переваг в організації навчального процесу, а саме: опанування певними знаннями і вміннями може відбуватися у зручному для курсанта темпі (продлонговані завдання, завдання з відтермінуванням терміну здачі тощо), зростання ролі самоосвіти (зокрема у дистанційному форматі із залученням електронних ресурсів), можливість вибору форм, методів і засобів організації професійної підготовки. Крім усього названого, реалізація принципу гнучкості створює можливість адаптації навчальних матеріалів до умов навчального процесу.

Принцип рефлексивності передбачає наявність у пізнавальній діяльності стадії усвідомлення процесу навчання його суб'єктами. Внесення до навчання такої стадії спрямовано на створення умов для формування навичок самопізнання і саморозвитку; аналізу власної пізнавальної діяльності з точки зору підвищення її продуктивності.

Отже, названі загальнодидактичні та специфічні принципи організації професійної підготовки майбутніх судноводіїв представляють собою вихідні положення організації процесу формування акмеологічної компетенції у курсантів ВМНЗ, основні вимоги до змісту, організації та здійснення предметно-пізнавальної діяльності, що визначаються метою і завданнями вищої морської освіти названої спеціальності. Усі ці принципи є взаємопов'язаними і взаємообумовленими, вони утворюють певну

систему вихідних дидактичних вимог, дотримання яких забезпечує ефективність навчання.

Серед широкого кола наукових підходів (сукупності способів і прийомів розгляду проблеми) для реалізації мети і завдань, зазначених у моделі формування акмеологічної компетенції у майбутніх судноводіїв, обрано системний, діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний.

Системний підхід дозволяє розглядати формування акмеологічної компетенції у майбутніх судноводіїв як систему – множину взаємодіючих компонентів. Як було показано вище, це відкрита соціально-педагогічна система, тому кількість її компонентів та елементів у кожному з них може змінюватися у процесі її функціонування. Система є організованою, оскільки їй притаманний певний просторовий (навчальні аудиторії, бази практики тощо) і часовий (навчальне заняття, курс, термін навчання тощо) порядок. Системоутворювальним чинником виступає мета системи, рушійними силами – протиріччя між актуальним рівнем підготовки курсантів та встановленими ОПП особистісно-професійними характеристиками. Названа система має зовнішні зв'язки, перш за все, із суб'єктно-предметним середовищем ВМНЗ, у якому вона функціонує, з іншими суб'єктами і об'єктами, системами (зокрема освіти і морської галузі).

Відповідно до діяльнісного підходу, діяльність визначається основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості, формою активної цілеспрямованої взаємодії людини з навколишнім світом. Особистість при цьому розглядають як суб'єкт діяльності, яка сама формується в діяльності та комунікації з іншими суб'єктами освітнього процесу і визначає характер цієї діяльності та спілкування. Отже, діяльнісний підхід ґрунтується на визнанні того факту, що діяльність одночасно є основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості. Цей підхід передбачає зорієнтованість процесу професійної підготовки майбутніх судноводіїв безпосередньо на особистість курсантів (розвиток якостей і властивостей), що реалізується зокрема у можливості рухатися за індивідуальними освітніми траєкторіями. У нашому дослідженні діяльнісний підхід розуміється як спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей та наскрізних умінь особистості; формування здатностей до самоосвіти і командної роботи; успішну інтеграцію в соціумі та професійну самореалізацію.

Основна ідея компетентнісного підходу зводиться до того, що результатом освіти є не окремі знання, вміння та навички, а компетенції. За такого підходу сутність підготовки фахівців полягає не у збагаченні студентів певною кількістю інформації, а у розвитку вміння оперувати нею, проектувати та моделювати свою діяльність, здатність творчо застосовувати набуті знання і досвід у практично-професійній діяльності. Погоджуючись із окремими висновками дослідження О. Жук, основними функціями компетентнісного підходу у процесі формування акмеологічної компетенції курсантів ВМНЗ визначено: операціональну, що передбачає виокремлення системи акме-знань, акме-умінь і акме-навичок, критеріїв їх набуття і сформованості, які визначають і гарантують результативність вирішення професійних, соціальних та особистісних завдань; діялісно-технологічну, що забезпечує конструювання змісту навчання предметно-діялісного типу, максимально наближеного до майбутньої професії, розроблення й упровадження в навчальний процес завдань, способи вирішення яких відповідають предмету професійної діяльності у різних ситуаціях; менеджерську, що спрямована на формування у курсантів організаторського та управлінського досвіду, культури особистісного та професійного спілкування [8].

Суттєвими положеннями акмеологічного підходу для побудови моделі визначено такі: встановлення загальних і спеціальних закономірностей руху особистості до власного «акме»; виявлення умов і чинників, які сприяють чи перешкоджають такому руху; запровадження акмеологічних технологій особистісно-професійного розвитку у систему професійної підготовки майбутніх судноводіїв; розробка загальних алгоритмів

продуктивної діяльності [16]. Впровадження акмеологічного підходу дозволить зорієнтувати процес професійної підготовки майбутніх судноводіїв на розвиток необхідних особистісних якостей; реалізувати контекстне навчання, сутність якого полягає у відтворенні за допомогою усієї системи дидактичних форм, методів і засобів навчання предметного контексту майбутньої професійної діяльності.

Під стратегією розуміється загальний, недеталізований план, що охоплює період навчання майбутніх судноводіїв у ВМНЗ, спосіб досягнення мети, зазначеної у моделі. Вивчення джерельного масиву засвідчило, що одна група науковців під освітнім середовищем розуміє багаторівневу систему умов, обставин, чинників і можливостей, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкту в усіх аспектах – цільовому, змістовому, процесуальному, ресурсному і результативному [2]. Інша група під освітнім середовищем розуміє систему педагогічних і психологічних умов і впливів, які створюють можливості як для розкриття інтересів і здібностей, які ще не проявились, так і для розвитку здібностей, які вже проявились, відповідно до притаманних кожному індивіду природних задатків та вимог соціалізації [11]. Певна група авторів розглядає освітнє середовище як форму співробітництва, яке створює особливі види спільності між студентами і педагогами і між самими студентами [14]. Нам більше імпонує визначення Г. Беляєва, який вважає, що освітнє середовище – це система умов, впливів і можливостей заохочення активності індивіда у напрямі залежно-керованого переходу від діяльності у навчальній ситуації до діяльності у професійній ситуації у запропонованих обставинах і відношеннях [3].

Ми розмежовували поняття «освітнє середовище» і «акме-середовище». Спираючись на погляди В. Ясвіна, під освітнім середовищем розуміємо багатокomпонентна система матеріальних об'єктів і освітніх суб'єктів, впливів та умов формування особистості за заданим зразком, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному та просторово-предметному середовищі [19]. Під «акме-середовищем» вищого морського навчального закладу маємо на увазі сукупність умов, факторів і взаємодій, що за рахунок цілеспрямованого використання ресурсів (організаційних, людських, науково-технічних, дидактичних), виступає високоефективним технологічним та методологічним інструментарієм для розкриття внутрішніх можливостей курсантів.

Змістовний блок моделі формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі їх професійної підготовки відтворює координацію змістового наповнення загальноакадемічних і професійно орієнтованих дисциплін, вивчення яких сприяє формуванню актуального «акме» у курсантів та їх готовності виконувати професійну діяльність. Змістовий блок моделі охоплює низку фахових дисциплін (таких, як «Управління судном», «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці», «Практика несення штурманської вахти»), комунікативно орієнтованих («Менеджмент морських ресурсів», «Управління ресурсами навігаційного містка», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Англійська мова (за професійним спрямуванням)», «Психологія») та загальноакадемічних дисциплін («Світова література», «Фізичне виховання», «Соціологія», «Людина і світ»), у викладанні яких запроваджуються автентичні завдання, насичені акме-знаннями та акме-завданнями.

До технологічного блоку моделі включено форми (лекції, семінари, тематичні тренінги та студії, предметні конференції, практичні майстер-класи, тренажерна практика, кругли столі, захист проєктів), методи (моделювання ситуацій, рольові і ділові ігри, кейси, дискусії та діалоги «віч-на-віч») і засоби (прикладне програмне забезпечення, суднова документація, соціальні мережі та Інтернет, комп'ютерні симуляції, комп'ютерне моделювання, навчальне відео, презентації, проєкти) пізнавально-предметної діяльності курсантів ВМНЗ у процесі професійної підготовки. Вибір форм, методів і засобів навчання зумовлений метою, завданнями, умовами діяльності та індивідуальними особливостями учасників взаємодії.

У моделі пропонується використовувати комплекс методів: організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (словесних, наочних, практичних), стимулювання і мотивації діяльності (пізнавальні ігри, висунення вимог), контролю і самоконтролю; репродуктивних (інструктаж, пояснення, тренування) і творчих (кейси, навчальні відео). Пріоритет серед названих методів, з урахуванням специфіки професійної діяльності, відведено практичним методам: вправам (більшість з яких розроблені нами), лабораторним і практичним роботам, проектам, графічним роботам (інфографіки), дослідженням.

Зазначені компоненти (форми, методи і засоби), разом з організацією, управлінням і контролем утворюють технологію формування акмеологічної компетенції у майбутніх судноводіїв. При цьому процес її формування розглядається як специфічний вид навчальної діяльності, спрямованої на особистість. У результаті використання зазначеної технології у професійній підготовці відбувається опанування курсантами ВМНЗ певними соціально-професійними знаннями, тактиками дій і стратегіями конструктивної поведінки; діагностування і корекція особистих якостей і умінь; сприяння продуктивним діям, формування мотивації до особистої динаміки.

Складовими елементами четвертого блоку моделі формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі їх професійної підготовки визначено: результат – сформована у майбутніх судноводіїв здатність використовувати «акме» для подальшого особистісно-професійного вдосконалення, параметри (знання, уміння, навички; механізми саморегуляції; мотиви і цінності; здатність до рефлексії) і критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний) його оцінювання.

Для реалізації формування акмеологічної компетенції у курсантів ВМНЗ необхідні певні умови – не лише те, що впливає на перебіг процесу, а й те, без чого він неможливий, оскільки вона виступає його основою.

З'ясовано, що умови, як педагогічна категорія, є предметом значної кількості досліджень, проте в сучасній науці існують певні розбіжності в розумінні сенсу самого поняття. Серед переліку умов (матеріально-технічні, фінансово-економічні, соціальні, вітальні тощо) виокремлено організаційно-педагогічні сукупність заходів, що забезпечують досягнення особистістю мети навчання. Погоджуючись з українським науковцем В. Андрєєвим, вважаємо, що педагогічні умови – це «обставини процесу навчання, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів, прийомів, а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей» [1, с. 124]. Ми поділяємо і думку Б. Чижевського про те, що організаційно-педагогічні умови відображають «функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах» [17, с. 82]. Враховуючи зазначене, під організаційно-педагогічними умовами професійної підготовки майбутніх судноводіїв маємо на увазі сукупність соціально-середовищних, мотиваційних та дидактичних чинників формування у курсантів ВМНЗ акме-готовності до професійної діяльності.

Як і більшість учених, організаційно-педагогічні умови процесу формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв поділяємо на зовнішні (фінансування, матеріально-технічна та нормативно-документальна база тощо) та внутрішні (індивідуальні властивості курсантів, дидактична база, взаємини із суб'єктами навчання тощо). З іншого боку, спираючись на погляди А. Деркача, розрізняємо й такі внутрішні та зовнішні умови, як: мотивація досягнення і самореалізації; активність у побудові свого професійного шляху за висхідною траєкторією; здібність мобілізувати особистісно-професійні можливості; сприятливе середовище, насичене акме-подіями, які здатні стати поштовхом до розвитку [6, с. 215].

Аналіз практики професійної підготовки майбутніх судноводіїв надав підстави до зазначеного переліку додати й такі важливі умови успішної реалізації запропонованої нами моделі: розробка дидактичного забезпечення аудиторного

навчання і самостійної роботи курсантів, створення простору активної взаємодії суб'єктів професійної підготовки.

Висновки. На основі аналізу сучасних підходів до моделювання процесів професійної підготовки морських фахівців, можна зробити висновок про наявність низки моделей для різних спеціальностей і різних складових підготовки. З огляду на зростаючі вимоги до особистісно-професійного профілю спеціаліста з експлуатації суден, вважаємо за потрібне формувати у курсантів ВМНЗ акмеологічну компетенцію як складову їх професійної компетентності. Зважаючи на технологічність процесу професійної підготовки майбутніх судноводіїв, пропонуємо модель формування акмеологічної компетенції, що змістово і структурно описує цей процес, визначає його умови й окреслює результати. Застосування такої моделі з урахуванням особливостей і можливостей конкретного морського навчального закладу дозволить підвищити його ефективність.

Перспективним для подальшого наукового пошуку вважаємо дослідження процесів формування акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв під час їх навчання у ВМНЗ та визначення ролі акмеологічної компетенції майбутніх судноводіїв як складової їхньої професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Андреев А. В. Практика электронного обучения с использованием Moodle. Таганрог : Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008. 146 с.
2. Антонов В.М. Інноваційна акмеологічна педагогіка: кіберакмеологічний аспект управління якістю освіти : монографія. Одеса : КУПІРІЄНКО СВ, 2018. 295 с.
3. Беляев Г. Ю. Педагогическая характеристика образовательной среды в различных типах образовательных учреждений : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов. Москва, 2000. 157 с.
4. Вербицкий А. А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении : монография. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000.
5. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 316 с.
6. Деркач А. А. Педагогическая эвристика: Искусство овладения иностранным языком. Москва : Педагогика, 1991. 224 с.
7. Джеджула О. М. До питання побудови моделей навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів освіти. *Наукові записки Рівненського гуманітарного університету* : зб. наук. пр. Рівне : РДПУ, 2000. Вип. 10. С. 71–76.
8. Жук О. Л. Беларусь : компетентностный поход в педагогической подготовке студентов университета. *Педагогика*. 2008. № 3. С. 99–105.
9. Лігоцький А. О. Система різнорівневої підготовки фахівців в Україні : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 1997. 36 с.
10. Мещанинов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні : монографія. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2005. 460 с.
11. Панов В. И. Психодидактика образовательных систем: теория и практика. Санкт-Петербург: Питер, 2007. 352 с.
12. Педагогика / под ред. Ю. К. Бабанского. Москва : Просвещение, 1988. 478 с.
13. Погостинский Ю. А. Координационный механизм стратегического управления. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 248 с.
14. Рубцов В. В. Проектирование развивающей образовательной среды школы. Москва : МГППУ, 2002. 272 с.
15. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : монографія / Єльнікова Г. В., Зайченко О. І., Маслов В. І. та ін.; за ред. Г. В. Єльнікової. Київ;Чернівці : Книги – ХХІ, 2010. 234 с.
16. Ушаков А. А. Акмеологические основы высшего образования: учеб.-метод. пособие. Краснодар : Кубанский гос. ун-т, 2019. 148 с.

17. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Академія педагогічних наук України, Інститут педагогіки. Київ, 1996. 24 с.
18. Яковлев Е. В. Комплексное моделирование высшего учебного заведения. *Педагогика*. 2001. № 2. С. 32–36.
19. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва : Смысл, 2001. 365 с.

References:

1. Andreev, A. V. (2008). *Praktika elektronnoho obyhenia s islzovaniem Moodle* [Practice of e-learning using Moodle]. Taganrog: Izd-vo TTI YFU [in Russian].
2. Antonov, V. M. (2018). *Inovacina akmeolohigna pedagogyka: Kyberacmeologicinii aspect upravlinnia iakistiu osviti* [Innovative acmeological pedagogy: cyberacmeological aspect of education quality management]. Odesa: KUPRIYENKO SV [in Ukrainian].
3. Belyaev, G. Y. (2000). *Pedagogical characteristic obrazovatelnoi sredi v razlignix tipax obrazovatelnih uheregdenii* [Pedagogical characteristics of the educational environment in different types of educational institutions]. (Candidate's thesis). Research Center for the Problems of the Quality of Professional Training. Moscow [in Russian].
4. Verbytskyy, A. A. (2000). *Razvitie motivation students v contextual obygenii* [Development of students' motivation in contextual learning]. Moscow: Research Center for Quality Training [in Russian].
5. Vitvytska, S. S. (2003). *Osnovi pedagogyki vishoi scholi* [Fundamentals of higher school pedagogy]. Kyiv: Center for Educational Literature [in Ukrainian].
6. Derkach, A. A. (1991). *Pedagogiceskaia evristika: Iskystvo ovladenia inostranim iazikom* [Pedagogical heuristics: The art of mastering a foreign language]. Moscow: Pedagogika [in Russian].
7. Dzhedzhula, O. M. (2000). Do pitannia pobudovi modelei navghalnoi dialnosti studentiv vishix navghalnih zakladiv osviti [On the question of building models of students' educational activity of higher educational institutions]. *Scientific notes of Rivne Humanities University*, 10, 71–76 [in Ukrainian].
8. Zhuk, O. L. (2008). Belarus: kompetentnosnii podxod v gtdagogiheskoj podgotovke studentov [Belarus: a competency campaign in the pedagogical training of university students]. *Pedagogy*, 3, 99–105 [in Russian].
9. Ligotsky, A. A. (1997). *Systema riznoriivnevoi pidgotovki faxivqiv v Ukraine* [System of multilevel training of specialists in Ukraine]. (Extended abstract of candidate's thesis). Institute of pedagogics and psychology of professional education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
10. Meshchaninov, O. P. (2005). *Syjasni modeli rozvitku universitetskoi osviti v Ukraine* [Modern models of university education development in Ukraine]. Mykolaiv: Petro Mohyla Black Sea National University Publishing Office [in Ukrainian].
11. Panov, V. I. (2007). *Psychodidactika obrazovatelnix system: teoria i praktika* [Psychodidactics of educational systems: theory and practice]. Sankt-Peterburg: Peter [in Russian].
12. Babansky, Yu. K. (Ed.) (1988). *Pedagogika* [Pedagogy]. Moscow: Enlightenment [in Russian].
13. Pogostinsky, Yu. A. (2006). *Koordinatsionnyy mekhanizm strategicheskogo upravleniya* [Coordination mechanism of strategic management]. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
14. Rubtsov, V. V. (2002). *Proektirovaniye razvivayushego obrazovatel'nogo sredi shkol* [Designing a developing educational environment of the school]. Moscow: MGPPU [in Russian].
15. Zaichenko, O. I., Maslov, V. I. & Yelnikova, G. V. (Ed.) (2010). *Teoreticheskiye i metodicheskiye osnovy modelirovaniya kompetentnosti rukovodivshykh zakonodavstvennykh ustanov* [Theoretical and methodical bases of modeling of professional competence of heads of educational institutions]. Kyiv, Chernivtsi: Books – XXI [in Ukrainian].
16. Ushakov, A. A. (2019). *Acmeological osnovy vishego obrazovaniya* [Acmeological bases of higher education]. Krasnodar: Kubanskiy gosudarstvennyy universitet [in Russian].
17. Chizhevsky, B. G. (1996). *Organizatsionno-pedagogicheskiye umovy stanovleniya lytsiumov v Ukraine* [Organizational and pedagogical conditions of formation of lyceums in Ukraine]. (Extended abstract of candidate's thesis). Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Pedagogy. Kyiv [in Ukrainian].

18. Yakovlev, E. V. (2001). Kompleksnoe modelirovanie vishego uchebnogo zavedeniya [Complex modeling of a higher educational institution]. *Pedagogy*, 2, 32–36 [in Russian].
19. Yasvin, V. A. (2001). Obrazovatel'naya sreda: ot modelirovaniya k proektirovaniyu [Educational environment: from modeling to design]. Moscow: Smysl [in Russian].

Kalashnik M. M.,

orcid.org/0000-0001-9607-2997

MODEL OF FORMATION OF ACMEOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE NAVIGATORS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

The article, based on the analyzed experience of leading specialists, identifies approaches to modeling the process of formation of acmeological competence of future navigators in the process of their professional training. Approaches to modeling different pedagogical systems of professional education of future navigators are analyzed. The main components of acmeological competence and the process of formation of competencies of cadets of VMNZ are determined, their content and interrelation are revealed. It is shown that the formation of acmeological competence of future navigators is a dynamic process, which is determined by external and internal factors. After all, acmeological competencies of future navigators are understood as a written description of the named process, presented by means of the schematic representation of distribution of semantic-structural components of the named process with reflection of hierarchical (horizontal-vertical ordering) communications between elements. Based on this, the formation of acmeological competence of future navigators in the process of their professional training is defined as the formation of the actual "acme" - that is, such individual-somatic, psychophysiological and socio-professional state of personality, which allows cadets to achieve the highest performance in subject-cognitive activities. Accordingly, the "acmeological competence of future navigators" will be formed, where the main tasks for its formation will be: in the cognitive sphere - the acquisition of acme-knowledge and acme-skills; in the personal sphere - the development of acme-qualities and acme-abilities, the formation of acme-abilities acme-values; in the professionally oriented sphere - the development of self-regulation of emotions and behavior, self-reflection, the formation of motivation for continuous self-improvement. And the introduction of the acmeological approach to the educational process will allow to orient the professional training of future navigators to the development of the necessary personal qualities; to implement contextual learning, the essence of which is to reproduce with the help of the whole system of didactic forms, methods and means of teaching the subject context of future professional activity.

Key words: future navigators, "acme" - an indicator of subject-cognitive activity, acme-knowledge, acme-skills, acme-skills, acmeological competence, training, self-education.

Дата надходження статті: 15.10.2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Лимаренко Л. І.

УДК 35.082.4:377.4:62

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi46.121>

Кондор М. Ю.*,

orcid.org/0000-0002-4775-530X

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ КОМПОНЕНТІВ СТРУКТУРИ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті доведено, що зміна освітньої парадигми нашої держави вимагає перегляду моделей формування основних професійних компетентностей майбутніх викладачів професійного навчання. Для розробки заходів педагогічного впливу на формування

* © Кондор М. Ю.